

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jaka Bizjak

Pakistan kot varnostni izziv

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jaka Bizjak

Mentor: izr. prof. dr. Vladimir Prebilič

Somentor: asist. dr. Klemen Grošelj

Pakistan kot varnostni izziv

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

Države imajo svojo vojsko. V Pakistanu pa je vojska tista, ki ima svojo državo!

(Pervez Hoodbhoy)

Pakistan kot varnostni izziv

Pakistan je nemirna islamska republika, ki se od ustanovitve leta 1947 dalje želi uveljaviti kot regionalna velesila. Toda bolj kot po tem je poznana kot država vojaških udarov, političnih atentatov, šibkih vlad, ki nikoli ne zaključijo mandata do konca. Prav tako se država sooča z nerazvitostjo svojih provinc, velikim razkorakom med njimi, korupcijo in gospodarsko nerazvitostjo. Pakistan je v nenehnem sporu z največjo tekmico Indijo, na zahodu pa meji na Afganistan, na katerega želi tudi sam vplivati. Vojska in obveščevalna služba ISI sta vodili svojo politiko, neodvisno od civilne vlade, kar pa se jima v zadnjem desetletju maščuje, saj ne moreta zajeziiti uporov, nemirov in premnogih terorističnih napadov, ki imajo svoj glavni izvor na plemenskih območjih FATA. Sedaj, po nekaj letih prisotnosti ZDA in zveze NATO v Afganistanu, je postalo tudi jasno, da je za dosego ciljev in zmago v Afganistanu, nujno potrebno imeti na vzhodu varen in stabilen Pakistan.

Ključne besede: Južni Vaziristan, FATA, vojaški udar, vojska, ISI.

Pakistan as a security challenge

Pakistan has been a restless muslim state since its foundation in 1947 and has since been trying too implement itself as a regional superpower. Unfortunately, rather than realizing that ambition, Pakistan became known for its military coups, political assassinations and weak governments. Other problems stem from poor economic development, deep-rooted corruption and disparities in the development of individual provinces. Pakistan is in constant conflict with its archrival India on its eastern border. To the west, Pakistan borders with Afghanistan which it regards as a significant area of interest. Historically, the army and the Intelligence service ISI led a separate policy, independent from that of the elected government. That separate policy has since backfired as they are unable to stop rebellions and terrorist attacks originating from the tribal areas areas of FATA. Today, after few years od USA and NATO presence in Afghanistan it has finally become clear that if the coalition wants to reach the goals and if it wants to achieve victory in Afghanistan, there must be a secure and stable Pakistan on the east at first place.

Key words: South Waziristan, FATA, military coup, military, ISI.

KAZALO

1 UVOD	7
2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR	8
2.1 Opredelitev predmeta in cilja proučevanja	8
2.2 Hipotezi	9
2.3 Uporabljena metodologija	9
3 PAKISTAN – družbenopolitični okvir	9
3.1 Geografija	9
3.1 Zgodovina	10
3.2 Državna ureditev	11
4 Vojska	13
5 ISI	15
6 VRTINEC PAKISTANSKE POLITIČNE NESTABILNOSTI	18
6.1 Provincialne razlike	18
6.2 Politična krhkost in politično rivalstvo dveh družin	20
6.3 Musharraf	23
7 MED AFGANISTANOM IN INDIJO	25
7.1 Afganistan, pakistansko interesno območje	25
7.2 Indija, regionalna tekunica	27
8 FATA	29
8.1 FATA do 1947	29
8.2 FATA od 1947 do 2001	30
8.3 Paštunski plemenski kodeks, Pashtunwali	31
8.4 FATA od 2001 dalje	31
9 VERIFIKACIJA HIPOTEZ IN SKLEP	35
LITERATURA	38
Priloga A: Zemljevid Islamske republike Pakistan	42

Priloga B: Durandova linija43

1 UVOD

Dnevni časopisi, poročila in internetni mediji so polni poročanj z različnih kriznih žarišč po svetu. Stalno imamo pred očmi slike raznih vojn, oboroženih spopadov, demonstracij; tudi naravnih nesreč je vedno več in tudi te terjajo vedno večji davek med ljudmi. Prav tako je od nekdanj skoraj vsak dan med poročili iz sveta omenjen Pakistan. Od nekdanj se spominjam poročil iz Kašmirja in o napetostih z Indijo. Sčasoma sem se tudi med študijem čedalje pogosteje srečeval s to nemirno državo, njenimi problemi, ki nikakor niso mejili samo na Indijo, temveč tudi na Afganistan, še več pa je bilo teh težav na notranjepolitičnem področju. V zadnjih desetih letih, ko se zdi, da se je laično začelo novo štetje let po 11. septembru 2001, pa je Pakistan eno izmed središč dogajanja nove dobe.

Pakistan je islamska republika v Aziji. Nastala je na področju nekdanje Britanske Indije oziroma na njenem zahodnem, manjši del pa tudi na vzhodnem delu, iz katerega je kasneje nastal Bangladeš. Muslimani nikakor niso želeli pristati na skupno državo Indijo in živeti skupaj s Indijci, hindujci, zato so ustanovili svojo državo Islamsko republiko Pakistan. Ta država pa se je že od samega začetka srečevala z mnogimi težavami. Na žalost je bila celotnemu novemu narodu skupna le islamska vera in nič drugega. V dobrih šestdesetih letih obstoja so jo venomer pretresali vojaški udari, politični atentati, gospodarske krize, nerazvitost, vojne, spopadi. Politična oblast je bila neobstojna in zelo šibka. Na eni strani je želel Pakistan vsiljevati svoj interes v Afganistanu, na drugi strani pa se je bal vzhodne sosede Indije. Vrhunec medsebojnega rivalstva je pomenilo hrepenenje po jedrski oborožitvi, do katere sta se obe državi tudi dokopali. V zadnjem desetletju je Pakistan začel najbolj krvaveti od znotraj, s strani različnih uporniških in terorističnih gibanj, katera je sam dolga leta podpiral in jim kot rečeno pred nekaj leti obrnil hrbet ter napovedal vojno.

Območje, na katerem je Pakistanu zadanih največ udarcev, je območje FATA. Od kolonialnega obdobja pa tudi skozi obdobje samostojnega Pakistana se vlada ni vmešavala v to področje, ki je uživalo avtonomijo. Nevmešavanje je bilo tako politično kot tudi gospodarsko, varnostno. Ker pa FATA leži na meji z Afganistanom, ki je prav tako sporen in deli paštunska plemena na dve različni državi, je bilo to območje od nekdanj zelo prikladno za tihotapljenje, trgovanje z orožjem in prehod ali pa skrivanje oboroženih uporniških skupin.

Od posredovanja ZDA leta 2001 in kasneje prisotnosti sil zveze NATO v Afganistanu dalje so se uporniška gibanja, med njimi tako talibani kot tudi pripadniki Al Kajde, zatekala na območje FATA. S posredovanjem pakistanske vojske in prekršitvijo dogovora o nevmešavanju na ta ozemlja je Pakistan dobil novega nasprotnika, ki se je preko mnogih terorističnih napadov začel boriti proti Pakistanu po celotni državi. Želja tako ZDA kot Pakistana je zagotavljanje stabilnosti v regiji in državi, nadalje pa nadzor nad območjem FATA, kar bi po predvidevanjih obeh držav zagotovilo tudi večjo stabilnost in upad delovanja uporniških gibanj v Afganistanu.

Diplomska naloga opisuje stanje in dogajanje v Pakistanu od konca devetdesetih let pa do leta 2010, ko so se v manj kot desetletju zamenjale štiri vlade in je država pristala v zelo hudi politični krizi, iz katere ji ni pomagal niti državni udar in vladavina Perverza Musharrafa kot ene najbolj pomembnih osebnosti Pakistana v zadnjih desetih letih. Nadalje je krizo poglobilo vsesplošno posredovanje pakistanskih sil na območju FATA in brezštevilni teroristični napadi po državi, na katere se skoraj ne odzovemo več. Naloga ne opisuje dogodkov v letu 2011, ko je bil ubit vodja teroristične mreže Al Kajda Osama bin Laden.

2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR

Metodološko-hipotetični okvir služi kot glavna usmeritev pri obdelavi virov, ki sem jih zbral za nalogo. Tako bom najlažje prišel do odgovorov, ki sem si jih zadal poiskati. Prav tako pa v tem delu opredeljujem predmet in cilj raziskovanja diplomskega dela, kot tudi podajam hipotezi, ki bosta glavni vodili raziskovanja.

2.1 Opredelitev predmeta in cilja proučevanja

Cilj diplomskega dela je dokazati, zakaj predstavlja Pakistan varnostni izziv, kateri so tisti elementi, ki rušijo ali pa majo njegovo predvsem notranjo stabilnost, zaradi katere je v nevarnosti celotna regija. Tako bom predstavil najpomembnejši državni strukturi, vojsko in obveščevalno službo ISI, odnos z Afganistanom in Indijo, najpomembnejšo regionalno

tekmico. Predstavil bom notranjo razslojenost države, politično nemoč in najbolj problematični del države, območje FATA, ki nikoli ni bil v celoti pod nadzorom države.

2.2 Hipotezi

Pred raziskovanjem in pisanjem naloge sem postavil naslednji hipotezi: »Pakistanska politična nestabilnost olajšuje delovanje skrajnežev in krepi varnostna tveganja v sosednjem Afganistanu.« Druga hipoteza pa je: »Izboljšanje varnostnih razmer v pakistanski pokrajini Vaziristan bi pozitivno vplivalo na varnostne razmere v Afganistanu.«

2.3 Uporabljena metodologija

Diplomsko delo vsebuje različne raziskovalne metode. Najprej sem uporabil metodo zbiranja virov, ki ji je sledila analiza in interpretacija tako primarnih kot tudi sekundarnih virov. Pri opisovanju in opredeljevanju pojmov ter dejstev, ki so del analize, sem se posluževal deskriptivne metode. Prav tako sem uporabil zgodovinsko metodo, ker je bila potrebna tudi podlaga iz zgodovinskega ozadja.

3 PAKISTAN – družbenopolitični okvir

3.1 Geografija

Pakistan leži v Južni Aziji na SZ delu Indijske podceline. Na jugu meji na Arabsko morje, na vzhodu na Indijo, z zahoda ga obdajata Iran ter Afganistan, na severu pa Kitajska. Osrednji del države predstavlja ravninsko področje ob reki Ind s pritoki. Mnoge ravninske predele reka tudi poplavlja, nekoliko višji, a še vedno ravninski predeli, pa so že precej sušni. To področje je del Severnoindijskega nižavja, katerega severni del leži v pokrajini Pandžab. Južni del nižavja leži v pokrajini Sind in je ravninski ter hkrati tudi sušni del. Na severu država z zelo visokimi vrhovi Karakoruma (K2, 8611 m) sega v Himalajo, na SZ pa do Hindukuša (Nanga Parbat, 8125 m). Gorski vrhovi potekajo v smeri SZ–JV, vmes pa so globoke doline Inda in pritokov. Na zahodu, kjer država meji na Iran in Afganistan, so mlado nagubana gorstva, ki ne dosegajo takšnih višin kot na severu; najvišji vrh Sulejmanovega gorovja je Takht-i Sulaiman s 3443 m, gorovje Kirthar pa se dvigne do višine 2500 m. Najbolj zahodno, v

pokrajini Balučistan, so mlado nagubana gorstva, ki so nadaljevanje Iranskega višavja, in puščavska kotlina Kharan, ki je pravzaprav gorskega tipa z višinami od 950–1200 m (Natek in Natek 2006, 327).

Za celotno državo je značilno puščavsko in polpuščavsko podnebje. Na severu, kjer prevladuje gorsko podnebje, je padavin zelo malo. Ponekod je lahko padavin komaj 200 mm ali manj (puščava Thar in Balučistan), južni del nižavja ima okoli 300 mm, predeli pred Himalajo in Pandžab sam pa imata do 1000 mm padavin. Za nižavje je značilno monsunsko deževje, največ padavin pade med junijem in septembrom. Najrodovitnejša področja so tako ob rekah, na rečnih naplavinah, v Pandžabu in ob Indu. Kljub suši se redno pojavljajo poplave, ki povzročijo veliko škode, prav tako pa so za Pakistan značilni tudi potresi, ki imajo predvsem zaradi slabe gradnje uničujoče posledice (Natek in Natek 2006, 327).

Povprečna temperatura mesta Lahore v provinci Pundžab pozimi nikoli ne pade pod deset stopinj Celzija, poleti pa se drži nad trideset stopinj Celzija. Letna povprečna temperatura je štiriindvajset stopinj Celzija. Seveda pa v goratih predelih Pakistana temperature padejo tudi pod ničlo, tako imata mesti Gilgit na severu in Quetta na zahodu zimske temperature pod lediščem, skrajne pa tudi do dvajset stopinj pod ničlo (World weather information service, 2011; Pakistan climate 2011).

3.1 Zgodovina

Območje Pakistana je bilo poseljeno že okoli leta 2500 pr. n. št., mnogo kasneje, med 50 do okoli 250 n. št., pa je na tem območju obstajala država Kushan. Leta 711 so Arabci na to območje prinesli islamsko vero. Območje je bilo od 16. do 18. stoletja del mogulske države. Kasneje je bil današnji Pakistan bodisi pod perzijsko ali afganistansko oblastjo, preko Vzhodnoindijske družbe pa se je čedalje bolj širil vpliv Velike Britanije, ki je ob razpustu te družbe prevzela ozemlja in leta 1858 ustanovila kronsko kolonijo Britanska Indija, pod katero je spadal današnji Pakistan (Natek in Natek 2006, 329).

Leta 1906 je bila ustanovljena Muslimanska liga (*Muslim League* oz. *All India Muslim League*), katere namen je bil krepiti in varovati pravice muslimanov v Britanski Indiji, v kateri so predstavljali četrtno prebivalstva. Leta 1940 je sledila Resolucija iz Lahoreja (*Lahore Resolution*), kasneje znana kot Pakistanska resolucija (*Pakistan Resolution*), v kateri je bilo jasno izraženo, da želijo muslimani svojo lastno neodvisno državo. Glavna skrb

muslimanov je bila, da Indijski nacionalni kongres (*Indian National Congress*), kot vodilna stranka v Narodnem gibanju za neodvisnost Indije (*Indian independence movement*), ne bo zastopal muslimanskih interesov v neodvisni skupni državi Indiji (Crisis Guide: Pakistan, 2008).

Vse glasnejše težnje po odcepitvi od Britanske Indije in ustanovitvi lastne države so preko veliko prelite krvi na koncu dobile svoj epilog 15. avgusta 1947, ko sta svojo neodvisnost dosegla Pakistan in Indija. Pakistan je bil razdeljen na Vzhodni in Zahodni, vmes je bila Indija (Natek in Natek 2006, 329).

Po državljanski vojni leta 1971 je Vzhodni Pakistan razglasil svojo neodvisnost in nastala je država Bangladeš. Pakistan pa je z novo ustavo leta 1973 postal islamska zvezna republika. Vse do danes je Pakistan v sporu z Indijo zaradi Kašmirja, zaradi katerega sta se državi tudi spopadali, prav tako pa so stalnica vojaški udari, ki se zgodijo približno vsakih deset let (Talbot 1998, 17).

3.2 Državna ureditev

Kakor piše v ustavi, ki je bila sprejeta 10. 4. 1973, je Pakistan islamska zvezna republika s pravim nazivom Islamska republika Pakistan ali skrajšano Pakistan. Islam je uradna in državna vera. Ozemlje Pakistana zajema štiri glavne province Balučistan (*Balochistan*), Severozahodno obmejno območje (*North–West Frontier*), Pandžab (*Punjab*), Sind (*Sindh*) in območje glavnega mesta Islamabad (*Islamabad Capital Territory*) ter območje FATA (*Federally Administered Tribal Areas* ali FATA). Prav tako ustava dopušča priključitev katerih koli ozemelj na kakršen koli način. S tem imajo v mislih predvsem Svobodni Kašmir (*Azad Kashmir*) (Ustava Islamske republike Pakistan, 1. in 2. čl.). Severna ozemlja (*Federally Administered Northern Areas* ali FANA) so pripadla Pakistanu leta 1972 in so pod neposredno upravo pakistanske vlade (Natek in Natek 2006, 329).

Volilno pravico imajo vsi pakistanski državljani, ki so starejši od 18 let (Natek in Natek 2006, 328).

Predsednik države je nosilec izvršilne oblasti na najvišji ravni. Dejansko jo uresničuje skupaj z vlado. Izvolijo ga predstavniki obeh domov zveznega parlamenta (*the members of both Houses*) in skupščin provinc (*the members of the Provincial Assemblies*). Da lahko kandidira,

mora biti musliman in starejši od 45 let, samo enkrat pa je lahko izvoljen ponovno (Ustava Islamske republike Pakistan, 41.–47. čl.).

Predsednik vlade je običajno predsednik največje stranke v narodni skupščini. Potrdi ga predsednik države. Vlado sestavljajo ministri in predsednik vlade. Ministre na predlog predsednika vlade potrdi predsednik države (Ministry of Information & Broadcasting 2011).

Vlade posameznih provinc imajo določeno avtonomijo, lastno zakonodajno in izvršilno oblast, svoje ministre in guvernerja, ki jih tudi določi. Guvernerje imenuje predsednik republike. Skrbijo predvsem za lažje uresničevanje vladnih ciljev na zvezni ravni, za nekatere zadeve, kot so zdravstvo, izobraževanje in kmetijstvo ter denimo promet, lahko celo sprejmejo določene zakone, dejansko pa so samo podaljšana roka zvezne vlade (prav tam).

Parlament je dvodomni. Sestavljata ga narodna skupščina (*Majlis-e Shoora*) in senat. Narodna skupščina, spodnji dom ali pa tudi svet svetovalcev šteje 342 poslank in poslancev. Poudariti velja, da mora biti na voljo tudi določeno število sedežev za ženske in predstavnike drugih ver, ki imajo pravico biti izvoljeni. V senatu, zgornjem domu, pa so predstavniki, ki so bili izvoljeni v parlamentih provinc, prav tako pa svoje predstavnike v ta organ izvolijo predstavniki plemenskih območij in glavnega mesta (prav tam).

Sodstvo je organizirano na več ravneh. Na zvezni ravni deluje vrhovno sodišče, po posameznih provincah za sodni sistem skrbijo visoka sodišča in še več okrožnih. Predsednika vrhovnega sodišča določi predsednik republike, predsednike ostalih sodišč prav tako, vendar na predlog ministra za sodstvo (prav tam).

Posebna veja sodstva v Pakistanu pa je tudi Zvezno šeriatsko sodišče (*The Federal Shariat Court*), katerega naloga je presojeti, ali so zakoni, ki naj bi bili sprejeti, v skladu z islamsko vero. Sestavljeno je iz osmih sodnikov, predsednika določi predsednik republike. Trije izmed sodnikov so t.i. *ulame*, islamski učenjaki, posebni izvedenci za islamsko vero, še posebno pa za islamske zakone, pravila (Federal Shariat Court 2011).

4 Vojska

Vojska je v Pakistanu izjemnega pomena. Že od same ustanovitve države, od umika Velike Britanije, katere sledi so v vojski vidne v ustroju, tudi uniformah, ki so zelo podobne britanskim, je Pakistan v nenehnih trenjih z Indijo, svojo največjo nasprotnico. Prva vojna z vzhodno sosedo je sledila takoj leta 1947, sledili sta še vojni leta 1965 in 1971, vseskozi pa je bilo še veliko manjših konfliktov. Tako niti ne čudi, da država daje veliko poudarka na vojsko in je ravno ta izmed institucij, služb in organizacij, ki delujejo v državi, najbolj urejena.

Pakistanska vojska je razdeljena klasično, na tri osnovne zvrsti. Sestavljajo jo kopenska vojska, mornarica in letalstvo. Vojska je poklicna in prostovoljna. V bojne operacije pripadniki pred dopolnjenim osemnajstim letom starosti ne smejo. V vojaških vrstah so tudi ženske, v mornarici in letalstvu šele od leta 2009 dalje. Država za vojsko namenja 3 % BDP, kar jo uvršča na dvainštirideseto mesto na svetu (Pakistan 2011).

Vloga vojske v Pakistanu precej presega klasične naloge vojske zahodnega sveta, ki so denimo izvajanje vojaške obrambe, odvrčanje vojaške agresije, vzpostavljanje suverenosti (Slovenska vojska 2011).

Z ustavo je določeno, da pakistanske oborožene sile izvajajo vojaško obrambo in odvrčajo vojaško agresijo, odzvati pa se smejo tudi klicu na pomoč, kadar civilna oblast s svojimi pooblastili in močjo ne zmore več vladati. Posebnost tega 245. člena ustave je tudi v tem, da civilna oblast, zlasti sodstvo, v času vojaškega posredovanja, intervencije, ne more posegati v delo vojske; svojih nalog ne more izvajati vse dokler vojska ne preda oblasti nazaj v roke civilnim institucijam (The Constitution of the Islamic Republic of Pakistan, 245. čl.).

Ta člen samo potrjuje težavne razmere, s katerimi se srečuje civilna oblast skozi vsa leta obstoja Pakistana. Od odcepitve od Britanske Indije in ustanovitve Pakistana leta 1947, je skoraj vsakih deset let vojaška oblast zamenjala civilno. Leta 1958 je na oblast z vojaškim udarom prišel general Ayub Khan, ki je vladal enajst let, leta 1965 pa je zmagal na demokratičnih volitvah. Oblast je leta 1969 za dve leti prevzel nov general Yahya Khan. Leta 1977 se je na oblast povzpел general Muhammad Zia-ul-Haq ali skrajšano Zia, ki je bil na oblasti vse do leta 1988, ko je umrl v sumljivih okoliščinah. Sam pa je odstavil in dal usmrtili

Zulfikarja Ali Bhutta, ki je bil predstavnik ene najbolj vplivnih družin s politično tradicijo v Pakistanu. Pervez Musharraf je zadnji izmed generalov, ki so prevzeli oblast v državi. Leta 1999 je odstavil Nawaza Shariffa. Leta 2008 pa je po velikih pritiskih sam sestopil z oblasti (Synnott 2009, 24).

Vsi generali, ki so prevzeli oblast, so dejali, da bodo na novo vzpostavili demokracijo in stabilno državo, kar so najbolj očitali civilnim voditeljem. Slednjim naj bi primanjkovalo poguma, znanja in moči za vladanje ter demokracijo. Kljub nekaterim reformam se nobenemu izmed njih ni posebno mudilo, oziroma ni pokazal neke posebne želje po dejanskem sestopu z oblasti in predaji slednje nazaj v civilne roke. Tako nihče izmed njih ni prostovoljno zapustil oblasti, razen Musharraf, ki pa bi ga doletela enaka usoda kot predhodnike (Synnott 2009, 25).

Omeniti moram, da večino vojske sestavljajo prebivalci Pandažaba, ki je tudi sicer gospodarsko, politično in tudi družbeno najbolj razvit. Večino najpomembnejših mest v vojski prav tako zasedajo Pandažbci, ki se tudi v vsakdanjem življenju počutijo superiorne ostalim prebivalcem Pakistana, kar se občuti v odnosih med ostalimi provincami in Pandažbom. Najbolj nazorno je bilo to videti v spopadih med prebivalci Baločistana in vojsko, ko je oblast vedno zelo nasilno obračunala in zadušila upore (Synnott 2009, 24).

Pakistanske oborožene sile so odvisno od odnosov med Pakistanom in ZDA imele več ali manj oborožitve največje vojaške velesile na svetu. Največ je bilo seveda odvisno od interesa ZDA za to območje in pripravljenosti Pakistana na sodelovanje. V času intervencije Sovjetske zveze v Afganistanu je bil Pakistan zelo pomemben zaveznik ZDA za različne operacije, pridobivanje informacij in »nevidno« vojno proti Sovjetski zvezi. V tem času ni bilo težav pri kupovanju ameriškega orožja in opreme kot tudi izobraževanju ter urjenju pakistanskega častniškega kadra v ZDA, kar je krepilo moč Pakistana v regiji, seveda najbolj v odnosih z Indijo. Po končani vojni se je to sodelovanje prekinilo in Pakistan je bil dolga leta, vse do leta 2001, na seznamu ZDA nevarnih držav. Ko se je Pakistan uradno pridružil ZDA v vojni proti terorizmu, so bile sankcije, ki so jih ZDA uvedle zaradi spornega jedrskega programa, tudi denimo zaradi kratenja človekovih pravic, ukinjene. Pakistan je ponovno lahko začel kupovati ameriško orožje, mnogo pa je bilo tudi podarjenega. Pakistan je od ZDA od leta 2002 prejel za več kot 11 milijard ameriških dolarjev različne pomoči v obliki raznih donacij, tako vojaških kot tudi gospodarskih (Bruno in Bajoria 2008).

Iz Sklada za pomoč koalicijskim zaveznicam (*Coalition Support Found*) je Pakistan dobil v treh letih po 11. septembru 2001 okoli 3 milijarde ameriških dolarjev pomoči (*Coalition Support Found* 2008). Denar je bil porabljen za nakup letal F-16, bojnih helikopterjev, oborožitvenih sistemov za helikopterje, protiraketnih in protiraketnih sistemov, kar je sicer povzročilo skrb pri sosedni Indiji, da ne gre za orožje in sisteme, ki bi jih Pakistan uporabljal v boju proti terorizmu (Bruno in Bajoria 2008).

Vojska je v Pakistanu in pakistanski politiki vedno prisotna, vsaj v ozadju. Zelo težavne politične, gospodarske, upravne in družbene razmere kot take so narekovale, da je danes vojska edina normalno urejena in tudi najbolj samozavestna institucija, predvsem zaradi stalne angažiranosti na notranjepolitičnem področju, ko je morala opazovati nemoč civilnih oblasti in venomer posredovati; s tem je vojska postala »najstarejša in najmočnejša politična stranka v državi« (Synnott 2009, 18).

Še bolj dramatično pa zvenijo besede Perverza Hoodbhoya, jedrskega fizika in političnega analitika, ki je v dokumentarni oddaji dejal: »Navadno ima država svojo vojsko, v Pakistanu pa ima vojska svojo državo. Ko nanese beseda na Kašmir, Afganistan ali pa na jedrsko orožje, nima politika nobene besede, vojska je tista, ki vodi politiko do teh vprašanj« (Council on foreign relations 2011).

5 ISI

Inter-Service Intelligence (ISI) ni edina obveščevalna služba v Pakistanu. Poleg nje delujeta še *Intelligence Bureau* (IB), ki je podrejen notranjemu ministrstvu, in *Military Intelligence*, (MI), ki deluje neposredno za potrebe vojske, vojaške varnosti. ISI je bila ustanovljena zaradi neuspehov MI in je danes ena najbolj organiziranih varnostnih služb na svetu. Njene naloge pa niso omejene samo in zgolj na Pakistan. Svoje operacije, varovanje interesov in pakistanske varnosti, opravljajo povsod po svetu (*Directorate for Inter-Services Intelligence* [ISI] 2011).

Ustanovljena je bila leta 1948 in se je do danes razvila v eno najboljših in najbolj razvejanih obveščevalnih služb. Razlog za ustanovitev je bil v tem, da *Military Intelligence* (MI) v vojni z Indijo (1947–1949) ni bila uspešna (Chengappa 2000).

Naloge ISI, ki jo je ustanovil britanski častnik R. Cowthome, kar tudi priča o dediščini Velike Britanije v pakistanski vojski, so bile pridobivanje, analiziranje in ocena pridobljenega gradiva tako z vojaškega kot tudi nevojaškega področja; seveda že od začetka z največjo pozornostjo na sosednji državi Indiji. Sprva se ISI ni spuščala na področje notranje politike, ker pa IB ni deloval uspešno, poleg tega pa je bilo tudi zaupanje v osebje te obveščevalne službe zelo krhko, je ISI leta 1950 dobila uradna pooblastila za delovanje na notranjepolitičnem področju. ISI je lahko od takrat dalje nadzorovala opozicijske politike, ščitila pakistanske interese tako znotraj kot tudi zunaj države (Directorate for Inter-Services Intelligence [ISI] 2011).

Naloge, ki jih ISI opravlja, so zelo različne. Brez zadržkov priznajo, da nadzirajo medije, tuje diplomate v Pakistanu in svoje diplomate po svetu. Stalno preverjajo in nadzirajo svoje lastne pripadnike, komunikacijski sistem v Pakistanu, vse politično aktivne državljanke in državljane, organizacije. ISI pa je najbolj dejavna in najbolj pomembna pri izvajanju lastnih prikritih operacij kot tudi pri pridobivanju informacij za operacije pakistanske vojske (prav tam).

Glavni štab ISI je v glavnem mestu Islamabadu. Direktor ISI je iz vojaških vrst, in sicer generalpodpolkovnik. Sam ima tudi tri namestnike. Področje delovanja ISI je zaradi lažjega usklajevanja samega dela razdeljeno na nekje šest do osem sekcij. Zelo razširjeno delovanje ISI narekuje, da je v organizaciji, ki je zelo vojaško urejena, veliko pripadnikov iz policijskih vrst, pripadnikov paravojaških enot in nekaj posebnih enot za specialna delovanja. Prav tako je veliko civilnih strokovnjakov. Točnih podatkov o številu posameznih pripadnikov ni, po nekaterih podatkih naj bi bilo v vrstah ISI celo 25 tisoč pripadnikov (prav tam).

ISI je skozi leta delovanja doživljala veliko sprememb. Delovanje je bilo in je odvisno od tega, kateri voditelj je bil ali pa je na oblasti in koliko je naklonjen organizaciji, kakršna je ISI. Nekateri so jo v letih delovanja poskušali imeti bolj pod nadzorom, jo »priviti«, drugi pa so ji dali nekoliko bolj proste roke. Moč ISI se je po vsakem udaru, ko je vojska prevzela oblast in izrinila civilno, povečala. Primat nad ostalima obveščevalnima službama se je začel

leta 1958, ko je na oblast prišel general Ayub Khan. Leta 1970, ko je na oblast prišel general Yahya Khan, je ISI ustanovila islamistično stranko *Jamaat-e-Islami* (JI). Stranka je združila nekaj manjših islamističnih strank, njen glavni namen pa je bil nasprotovanje dvema glavnima strankama, Pakistanski ljudski stranki *Pakistani People's Party* (PPP) in *National Awami League* (NAL). Najbolj drastično sta se moč in vpliv ISI v politiki in tudi sicer povečala leta 1977, ko je na oblast prišel general Zia. Kmalu po njegovem udaru se je namreč v Afganistanu začela Sovjetsko-afganistanska vojna (1979–1989). ISI je v času te vojne zelo veliko sodelovala z ameriško agencijo CIA. Službi sta skupaj ob pomoči Savdske Arabije podpirali uporniški režim, ki se je boril proti Sovjetski zvezi in prosovjetski oblasti v Afganistanu. ISI je takrat pridobila veliko finančnih sredstev, tako CIA kot tudi Savdska Arabija sta prispevali vsaka po 200 milijonov ameriških dolarjev, pa tudi opremo, znanje. Velik finančni priliv, znanje in samozaupanje agencije v lastne sposobnosti je povzročilo zelo proste roke ISI in posledično izgubo vpliva in nadzora vojske ter politike nad ISI. Pakistanski agenti so se urili tudi v ZDA, mnogi ameriški agenti pa so skupaj s svojimi pakistanskimi kolegi delovali v Pakistanu. Ni šlo zgolj za podporo upornikov ali pa oskrbovanje z orožjem. Upornike se je tudi urilo in zanje pripravilo določene akcije (Synnott 2009, 57–9). Po nekaterih podatkih naj bi ISI med letoma 1983 in 1997 – tudi po vojni so namreč ostali angažirani v Afganistanu – izurila okoli 83 tisoč mudžahenov, ki so se šli nato borit v Afganistan (Chengappa 2000).

Konec osemdesetih let prejšnjega stoletja je bila ob izdatni pomoči ISI ustanovljena koalicija *The Islami Jamhoori Ittehad* (IJI), v kateri je bila ključna Pakistanaska muslimanska liga (*Pakistan Muslim League* – PML(N)) z Nawazom Sharifom. Njen namen je bil na volitvah premagati Benazir Bhutto, kar jim sicer ni uspelo. Benazir pa je poskušala omejiti moč ISI, kar se ji je maščevalo. Ponovni nemiri v Kašmirju, za katerimi je zelo verjetno stala ravno ISI, kot tudi druge ovire, mimo katerih Benazir ni mogla, so pripeljale ISI do cilja, da je na oblast vendarle prišel Sharif (Synnott 2009, 59–60).

ISI je zadnje desetletje 20. stoletja po ustaljeni praksi opravljala svoje naloge. Stalne izmenjave predsednikov vlad in ponovni vojaški udar zanjo niso predstavljali večjih pretresov. Veliko bolj zaskrbljujoče razmere za ISI pa so bile v Afganistanu; od konca državljanske vojne, ki je sledila kmalu po porazu in umiku Sovjetske zveze iz Afganistana, se je Pakistan tudi preko ISI trudil imeti državo pod nadzorom, predvsem v smislu, da bi bil Afganistan stabilna, četudi revna država, samo brez vojne, nemirov in nevarnosti za Pakistan.

Z vzponom Osame bin Ladna in Mullah Omarja pa je bilo vpogleda v, s strani ISI urjene, vrste talibanov in sam Afganistan vedno manj. Po 11. septembru 2001, ki je pomenil novo ero tudi za Pakistan, sploh pa z začetkom nove vojne v Afganistanu, ko so v ta del Azije prišli Američani, Britanci z zavezniki, se je Pakistan pod različnimi pritiski iz ZDA in Velike Britanije pridružil vojni proti terorizmu, kar je pomenilo, da se je tudi ISI obrnila proti svojim nekdanjim varovancem, ki sedaj že skoraj desetletje rušijo krhko stabilnost Pakistana z različnimi terorističnimi napadi (Bajoria 2011).

6 VRTINEC PAKISTANSKE POLITIČNE NESTABILNOSTI

Pakistanu je bilo že od samega začetka dano, da bo razvoj države težaven, poln ovir, ki z leti ne bodo premagane, spopadov, ki jih ne bo vedno manj, politične nestabilnosti, ki se ne bo končala z neko konsolidacijo, in ne nazadnje poln družbenih ter gospodarskih razlik, ki se z leti ne bodo zabrisale, temveč le še poglobljale.

Ko je Pakistan dosegel svojo neodvisnost od Velike Britanije in takoj še odcepitev od Indije, so se nemudoma pojavile prve težave. Na eni strani je hindujska Indija ohranila ureditev (politično, upravno ...) in vse potrebne službe, institucije po britanskem vzoru, prav tako pa je obdržala visok čut domovinske pripadnosti. Pakistan je moral ta »mind-set« za svoj narod pripraviti na novo. Če je v Indiji najmočnejša politična osebnost Nehru vladal sedemnajst let, je na drugi strani v Pakistanu njegov ustanovitelj Jinnah umrl že leta 1948, predsednik vlade Ali Khan pa je bil ustreljen leta 1951 (Synnott 2009, 17–8).

Glavna točka razhajanja med muslimanskim Pakistanom in hindujsko Indijo je vedno bila ravno vera. Prav tragično je torej, da v Pakistanu vera, na kateri je temeljilo nasprotovanje in težnja po odcepitvi, nikoli ni zmogla postati točka poenotenja celotnega Pakistana.

6.1 Provincialne razlike

Razlike med glavnimi provincami, za katere se je vedno zdelo, da jim je skupna samo centralna oblast, so že globoko zakoreninjene.

Dominantna provinca Pandžab in njeni prebivalci se počutijo nadrejene ostalim prebivalcem države. Kot najbolj gospodarsko, kulturno, politično razvita pokrajina je tudi vojaško središče; najvišje položaje tako v vojski kot tudi v politiki zasedajo ravno Pandžabci. Sind je pokrajina poljedelcev, kjer se je ohranil nekakšen fevdalni sistem, lastniki zemljišč pa živijo v Karačiju, ki je tako kot Peshewar, glavno mesto v Severozahodnem obmejnem območju, središče preprodaje z drogami in vsemi drugimi ilegalnimi posli. Prav tako je v Karačiju največ paštunskih beguncev in je mesto zato neuradno poimenovano kot največje paštunsko mesto na svetu. Severozahodno obmejno območje je eno najslabše razvitih območij in zelo na udaru sosednjega Afganistana, kamor prihajajo begunci. Kot del avtonomije glede na centralno oblast se kaže tudi ohranjena tradicija, da odrasli moški še vedno lahko nosijo orožje. Balučistan je zagotovo najrevnejša provinca v državi, kar pa je ob dejstvu, da ima naravna bogastva, predvsem minerale, premog in plin, ki zaradi nerazvitosti in premajhnega interesa centralne oblasti po razvoju regije ostajajo neizkoriščena, zelo žalostno. Pokrajina je puščavska in puščava se še širi. Tudi v Balučistan se vijejo množice beguncev; med letoma 1979 in 1989, v času intervencije Sovjetske zveze v Afganistanu, po letu 1990 zaradi državljanske vojne in vzpona talibanov. Zadnji val beguncev pa se je začel po letu 2001, ko so ZDA začele s posredovanjem v Afganistanu zaradi terorističnih napadov na ZDA (Synnott 2009, 22–4).

Kontrast med razvitostjo, privilegiji in možnostjo izboljšanja razmer med provincami se z leti tudi zaradi naravnih nesreč, poplav in potresov (Hasnain 2010) dodatno povečuje. Skupnega imajo le malo, glavna razhajanja nastajajo zaradi neenakomerne razporeditve vodnih zalog in še slabše distribucije le-teh, naravnih bogastev, ki se jih ne izkorišča, kot bi bilo potrebno, pa tudi revščina in lakota vse bolj razjedata posamezne predele.

Separatistične težnje v Pakistanu so bile in bodo. Do sedaj je z odcepitvijo uspelo Vzhodnemu Pakistanu, danes znanemu pod imenom Bangladeš. Ta je svojo odcepitev, tudi z vojno, dosegel leta 1971. V Karačiju so napetosti med avtohtonimi Sindijci, Pandžabci in begunci oziroma migranti. Prav tako je že vse od leta 1950 dalje stalno glasno slišen glas Sindijskega nacionalizma. Težnje po odcepitvi so tudi večkrat izrazili Paštuni, ki želijo imeti svojo neodvisno Paštinsko deželo. Napetosti v Severozahodnem obmejnem območju so trajale v letih 1947–1958, 1973–1977 in od leta 2001 vse do danes. Najostreje pa je bilo vselej v Balučistanu, kjer je prišlo zaradi različnih nasprotovanj z vlado do hudih spopadov v letih 1948, 1958, 1962, med 1973 in 1977. Zadnje napetosti so se pojavile leta 2005. Tako

kot je Pakistan preko svojih služb podpiral odporiška gibanja v Afganistanu, pa tudi drugje po svetu, so imela separatistična gibanja podporo od zunaj, iz Sovjetske zveze, Afganistana, predvsem pa iz Indije. Mnogi državni voditelji so poskušali pomiriti te nemirne predele, zadušiti vstaje, vendar težnje ostajajo in so prevelike, preveč odmevajo znotraj, pa tudi zunaj države (Harrison in Perkovich 2009).

6.2 Politična krhkost in politično rivalstvo dveh družin

Pakistansko politiko tare izjemno velik problem – neobstojnost. Nobena demokratično izvoljena vlada do danes še ni izpeljala svojega mandata do konca in nato preko volitev predala oblast novi vladi ali pa se sama obdržala na oblasti. Vedno je prišlo do neke krize, ki je spodnesla oblast. Sedanja vlada, ki ji predseduje Jusuf Raza Gilani, se že od začetka leta 2011 močno maje. Iz koalicije, v kateri je največja stranka PPP, je izstopila najpomembnejša koalicijska zaveznica Združeno nacionalno gibanje (*Muttahida Qaumi Movement - MQM*), vlada pa vztraja. Javnost s strahom opazuje, kako se bo kriza razpletla, saj državo pretresa vse več terorističnih napadov, gospodarska kriza, naravne katastrofe (Al Jazeera 2011).

Vsi se tudi zavedajo, da nekje v ozadju morda na svojo priložnost čaka tudi vojska, ki je že tolikokrat doslej z vojaškim udarom prekinila mandat civilne vlade ter vodenje države prevzela v svoje roke. Sicer še vedno ni pokazala kakšne namere po udaru, toda glede na izkušnje iz preteklosti obstaja ta možnost v zavesti Pakistana. Opozicija na drugi strani prvič doslej ne poziva k predčasnim volitvam. Nekdanji predsednik vlade in sedanji vodja največje opozicijske stranke Nawaz Sharif modro molči in je mnenja, da naj vlada zaključi svoj mandat. Niti se ne povezuje z vojsko, saj ima slabe izkušnje iz leta 1999, ko je ravno njega vojska z Musharrafom na čelu zamenjala. Sedanji vladi je podporo izrazil predsednik države Zardari, ki od predsednika vlade ni zahteval dokazovanja večine, niti ni zahteval glasovanja o nezaupnici. Pravzaprav je celo dejal, da bo obsodil vsakršno spodkopavanje vlade (Reuters 2011).

Zapisano je že bilo, da je največji problem politike in njenih institucij ravno njena šibkost, nezmožnost delovanja in obstoja, saj se državni udari pojavljajo skoraj vsakih deset let. Obdobje, ki je imelo največ posledic za trenutno stanje v državi, ko se zdi, da Pakistan v tem trenutku deduje desetletja prepočasnega razvoja, podpiranja militantnih skupin, premajhnega vlaganja v gospodarstvo, kmetijstvo, šolstvo, ko so bile tlakovane še slabše politične razmere,

je bilo nedvomno obdobje med letoma 1988 in 1998. V tem desetletju so se zamenjale kar štiri vlade, a samo dva premiera, nato pa se je na oblast ponovno povzpela general.

V Pakistanu seveda v politiki sodeluje več političnih strank, glavni dve sta Pakistanska ljudska stranka in Pakistanska muslimanska liga (Nawaz). Drugi dve, MQM, ki ima glavno moč v Karačiju, in Nacionalna stranka Awami (*Awami National Party* - ANP), ki deluje v Severozahodnem obmejnem območju, imata že precej manj vidno vlogo. V Pakistanu sta si v politiki preko političnih strank vedno stali nasproti dve družini. Družina Bhutto, ki je v Pakistanski ljudski stranki – PPP, prihaja iz Sinda. Druga družina pa je družina Sharif in njen glavni predstavnik ter ena najbolj pomembnih političnih osebnosti Nawaz Sharif. Slednji izhaja iz Pandžaba, in sicer iz družine, ki se je veliko ukvarjala z industrijo, ima močne povezave z vojsko in je dolga leta uživala podporo ISI (Synnott 2009, 40).

Po smrti generala Zie leta 1988 se je na volitvah na mesto predsednice vlade povzpela Benazir Bhutto iz Pakistanske ljudske stranke, najmlajša premierka in prva ženska na čelu pakistanske vlade. Mlada in z izobrazbo z Oxforda, hči Zulfikarja Ali Bhutta, je pomenila novo upanje v Pakistanu po obdobju vojaške vladavine. Toda že na samem začetku je vojska, ki je že davno pred letom 1989 sklenila voditi svojo politiko in moralo, v njeno vlado spretno namestila nekdanjega zunanjega ministra iz vlade generala Zie. Tako je vojska ostala v tesnem stiku z vlado in politiko tudi po umiku v vojašnice. Tudi predsednik države Ghulam Ishaq Khan je veliko več zanimanja pokazal za sodelovanje in dogovarjanje z vojsko kakor pa s predsednico vlade. ISI je preko svojega političnega krila pomagala Sharifu ustanoviti njegovo Pakistansko muslimansko ligo (Nawaz), ki je postala ključna stranka v Islamski demokratični zvezi (*The Islamic Democratic Alliance* - IJI). Glavni namen je bil kljubovanje stranki PPP in čakanje na priložnost prevzema oblasti. Opozicija je podpihovala etnično in versko nasilje po državi in ustvarjala krizne razmere, s katerimi se je vlada vedno težje spoprijemala. Predsednik države, ki je budno opazoval zaostrovanje razmer, je Bhuttovi očital nesposobnost obvladovanja razmer in jo naposled odstavil s položaja. Prav tako pa se je na celotno družino zgrinjalo vedno več obtožb zaradi nepotizma in korupcije. Analitiki menijo, da je bil glavni problem dveh let Bhuttove na oblasti v tem, da se je trudila zgolj za obstanek in zaščito oblasti, niti malo pa se ni potrudila za konsenz z opozicijo in usmeritev moči v skupno dobro države (BBC 2007).

Sledile so ponovne volitve leta 1990, na katerih je Islamski demokratični zavezi in najpomembnejši stranki PLM s Sharifom na čelu uspelo zmagati. Poskušal je zatreti korupcijo v vladi, izboljšati telekomunikacije, infrastrukturo in privatizirati državne banke ter podpiral privatizacijo v industriji. Toda tudi na to vlado so se zgrinjale obtožbe o korupciji in izkoriščanju revnih prebivalcev. Verske skupine, ki so predsednika vlade v času opozicije močno podpirale, so mu sedaj očitale, da je država premalo muslimanska. Ker ni podpiral Gulbuddina Hekmatyarja, borca v Afganistanu v času državljanske vojne, ki je sledila umiku enot SZ iz Afganistana, ga je zapustila stranka JI, ena najpomembnejših islamskih strank v državi. Leta 1993 so ZDA Pakistan uvrstile na seznam držav, ki podpirajo terorizem. Ponovno se je vmešal predsednik države, ki je vladi očital izgubljanje moči, napade na opozicijo, pretirano privatizacijo, korupcijo ... Toda tokrat je vrhovno sodišče posredovalo in ugodilo peticiji, ki je bila izvedena v podporo predsedniku vlade. Silni nemiri in ogorčenje po državi so privedli do posredovanja vojske, ki je zadušila nemire in odstavila tako predsednika vlade kot tudi predsednika države (Nawaz Sharif 2011).

Še istega leta 1993 so sledile nove volitve, na katerih je bila udeležba že pod petdesetimi odstotki. Nobena izmed glavnih strank si ni uspela izboriti večine; Benzair Bhutto, katere stranka PPP je dobila največ sedežev v narodni skupščini, je uspela zbrati koalicijo za nov mandat. Zanimivo je bilo, da je tokrat PPP zmagala tako v Sindu kot tudi v Pandžabu. Vendar se od njenega prvega mandata ni kaj dosti spremenilo, pravzaprav je bila podoba Pakistana čedalje bolj klavrna. Nove politike, ki bi vodila Pakistan iz krize, ni bilo. Gospodarstvo je bilo močno utrujeno, mednarodni ugled države zelo slab. Najbolj pa so tokrat bodle v oči očitne družinske povezave, posli. Njen mož, Ali Zardari, naj bi z državnim denarjem kupil posestvo v Angliji, brat Murtaza pa je želel voditi svojo politiko, ločeno od družine, in je tudi javno kritiziral Benzair. Dan za tem ga je v nepojasnjenih okoliščinah ubila policija. Vnovič je moral posredovati predsednik države, tokrat Leghari, ki je bil prav tako na novo izvoljen. Na podlagi že znanega amandmaja je sredi demonstracij razpustil vlado in skupščino. Razlogi so bili bolj kot ne isti, kot so bili navedeni tudi pri delu prejšnjih vlad – nasilje nad opozicijo, blokada opozicije, nepotizem, manipulacija sodnega sistema. Aretiran pa je bil tudi Ali Zardari (Synnott 2009, 47–8).

Popolnoma nič novega se ni zgodilo na naslednjih volitvah. Tokrat je ponovno zmagal Nawaz Sharif. Leta 1997 se je volitev v Pakistanu udeležilo le še 26 odstotkov volilnih upravičencev. Stranka PML pa si je zagotovila kar dve tretjini glasov in popolnoma povozila

PPP. Vseeno pa je bil pred Pakistanom še en katastrofalni mandat. Nawaz Sharif je sicer ustanovil Komisijo za preiskovanje in preganjanje korupcije (*The national Ehtesab (Reform) Comission*), ki pa se je bolj osredotočala na politične nasprotnike nove vlade. Pred preganjanjem se je v London zatekla Benazir Bhutto. Predsednik Pakistana pa je moral zaradi obtožb komisije odstopiti s položaja. Začasnega predsednika je Sharif izkoristil in prisilil, da je umaknil predsednikovo moč, amandma, s katerim je lahko razpustil narodno skupščino in vlado. Med vsem tem vrenjem je Pakistan podobno kakor celotni svet obstal, ko je Indija izvedla jedrski poskus. Še bolj napeto pa je postalo, ko je Pakistan odgovoril z enako mero. Na zemljevidu sta se leta 1998 pojavili novi jedrski velesili (PML N-Nawaz Sharif's Profile 2006).

Kmalu za tem je v odstop prisilil generala Jehagirja Karamata in ga zamenjal s Perverzom Musharrafom. Na veliko začudenje vojske sta pakistanski premier Sharif in indijski premier Vajpayee februarja 1999 podpisala Lahorsko deklaracijo (*Lahore Declaration*), s katero sta poskušala normalizirati odnose med Indijo in Pakistanom. Želja obeh je bila ponovna vzpostavitev normalnih bilateralnih odnosov, krepitev sodelovanja na področju gospodarstva, regionalne varnosti in seveda tudi pomiritev obeh strani zaradi nedavnih jedrskih poskusov (The Lahore Declaration [1999] 2003).

Ta deklaracija pa vsaj s stališča vojske ni bila primerna in ni zadovoljivo nakazala smernic razrešitve vprašanja Kašmirja. Začela se je Kargilska operacija, za katero je Sharif trdil, da o njej ni vedel ničesar, čeprav je bila najbrž pripravljena že mesece vnaprej. Predsednik vlade je poskušal odstaviti generala Musharrafa, kar pa mu ni uspelo, saj je vojska zavarovala hrbet svojemu generalu in zgodilo se je ravno obratno. Sestopiti je moral Sharif, ki je pobegnil iz države. Na oblast pa se je z udarom povzpel Perverz Musharraf (Synnott 2009, 49–51).

6.3 Musharraf

Musharrafov prihod na oblast, ponovni vzpon vojaškega poveljnika, je bil v ZDA in Veliki Britaniji sprejet z jezo in ogorčenjem. Umaknjena je bila vsa podpora državi in uvedene določene sankcije, zlasti zaradi jedrskega orožja. Perverz Musharraf se je imenoval za vršilca dolžnosti. Modro se je odločil za odmik od radikalizacije države v verskem smislu. Raje se je odločil vpeljati sekularni model, kakršnega poznamo v Turčiji. Vrhovno sodišče v Pakistanu je oktobra 2001 njegov prihod na oblast označilo za veljavnega in utemeljenega. Obljubljenih

je bilo mnogo reform, ki se jih je država dejansko lotila, med drugimi sta bili tudi finančna in šolska reforma. Poskušal je uvesti enotni sistem osebnih izkaznic, kar je za zahodne države nekaj povsem jasnega, za Pakistan pa ne. Oživil in krepil je gospodarsko rast, kar pa je bilo ponovno dobro sprejeto v ZDA in Veliki Britaniji, ki sta obnovili pošiljanje pomoči v Pakistan. Želel je dati večjo vlogo in moč tako nacionalni kot tudi provincialnim skupščinam, da bi se moč predsednika vlade vsaj nekoliko zmanjšala. Njegovo delo je vseeno spremljalo veliko kritik, ki jih je sicer sprejemal. Bilo pa je jasno, da reforme niso preveč uspešne, da se Musharrafu ne mudi z oblasti; ker mu ni uspevalo na obljubljenih reformističnih točkah, se je ponovno začela krepiti opozicija (Perverz Musharraf 2011).

Brez dvoma je Musharraf želel spremeniti klavrno podobo v Pakistanu. Modernizacija in napredek sta bila nujna, toda kot vojak je imel za delo v politiki premalo izkušenj. Prav tako pa je, ironično, spregledal moč vojske, ki se je vtikala v politiko in, ki je tudi njega postavila na oblast.

Dvajsetega junija 2001 se je imenoval za predsednika Pakistana, aprila 2002 je sledil referendum, ki je njegovo oblast potrdil še za pet let. Oktobra 2002 so bile izvedene volitve, ki jih je naložilo vrhovno sodišče, na katerih je zmagala PML (Q), ki se jo je držal vzdevek »kraljeva stranka«, saj je podpirala predsednika Musharrafa. Usodno leto zanj je bilo leto 2007, ko bi moral biti ponovno izvoljen. Vrhovnega sodnika je obtožil nepotizma in nepravilnega vodenja, kar je privedlo do upora odvetnikov in sodnikov. Ker se je zbal, da bo vrhovno sodišče izničilo njegovo ponovno izvolitev, je izrabil vse večje nasilje po državi kot razlog za razglasitev izrednega stanja. Množično je dal aretirati opozicijo, sodnike, nastavil nove, ki so nato potrdili njegov nov mandat, takoj za tem pa je preklical izredno stanje. 27. decembra je bil izveden atentat na Benazir Bhutto, ki se vrnila iz tujine, bila je glavni opozicijski glas. Vodstvo v PPP je prevzel njen mož Zardari, ki je stranko popeljal do zmage, PML (N) pod vodstvom Sharifa pa je bila druga. Pod vse večjim pritiskom je Perverz Musharraf odstopil s položaja predsednika države (Synnott 2009, 52–4).

7 MED AFGANISTANOM IN INDIJO

7.1 Afganistan, pakistansko interesno območje

Afganistan, ki leži zahodno od Pakistana, velja za eno najbolj pomembnih interesnih območij Pakistana. Država, ki jo že več kot stoletje pretresajo poki orožja in različne eksplozije, danes bolj kot kadar koli prej čuti posledice prisotnosti sosednje države in obratno. Tudi v Pakistanu se zavedajo recipročnosti dejanj iz preteklosti.

Pakistan je želel imeti prijateljske odnose z Afganistanom, nanj sicer vplivati, a mu tudi pomagati. Dejansko so se v Islamabadu bali Indije. Za Pakistan je Afganistan od nekdaj predstavljal strateško globino, ki bi jo pakistanska vojska izkoristila za umik pred indijsko vojsko. Za gorovjem Hindukuša bi se Pakistanci ponovno zbrali in začeli s protinapadom. Vendar je potrebno priznati, da kljub dejstvu, da je gorovje težko prehodno za napadalce, umik ne bi bil nič lažji ali hitrejši, saj so cestne povezave zelo slabe in prehodnost gorovja skoraj nemogoča (Synott 2009, 28–9).

Na regijo je imel največji vpliv prihod sil Sovjetske zveze. V tistem času je Pakistan postal izhodišče za dostavljanje pomoči v Afganistan. General Zia s svojo politiko, CIA in ISI, nekatere zahodne vlade in Savdska Arabija so prikrito podpirali upornike v Afganistanu in tako vodili tiho vojno proti Sovjetski zvezi. Večina mudžahedinov se je urila v Pakistanu, slednji je tako postal strateška globina za mudžahedine in mnoge druge uporniške skupine, ki so odhajale preko gorovja v Afganistan. Zia je takrat menil, da bo pomoč Pakistana dobro sprejeta in bo imela dolgoročne posledice. Domneval je, da bo on sam in tudi Pakistan pridobil na moči, tako politični kot tudi vojaški. Obetal si je krepitev moči v regiji v primerjavi z Indijo in tako tudi prednost v različnih pogajanjih s sosedo. Najpomembnejši pa bi bil hvaležni afganistanski režim, ki bi po zmagi nad Sovjetsko zvezo zagotavljal red in mir v državi, prav tako pa mejo med državama. Ob koncu vojne sta bila tako Afganistan in tudi Pakistan polna orožja in borcev v različnih oboroženih skupinah (Synott 2009, 26–7).

V Afganistanu se je kmalu po umiku sil Sovjetske zveze začela državljanska vojna. V državi so med seboj začeli tekmovati gospodarji vojne (*warlords*), ki so ustrahovali in pobijali vsepovprek. Praznino, ki je nastala zaradi umika interesa ZDA in zmanjšanega vpliva

Pakistana, so izkoristili talibani pod vodstvom Mullah Omarja. Šlo je za novo, mlado in izurjeno silo iz nekdanjih mudžahedinov in mladih Afganistancev ter nekaterih pašunskih plemenskih vodij. Večina talibanov je prihajala iz ortodoksnih verskih šol, madrassov. Obračunali so z afganistanskimi povzpetniki, v državo pa vnesli mir, pravično vodenje in stabilnost, pri tem pa niso ničesar zahtevali zase. Pakistan je v talibanih videl možnost vplivanja na Afganistan in ureditev pravih odnosov, za kar se je trudil pakistanski general Babar ob izdatni pomoči ISI. Želja Pakistana je bila, da bi v Afganistanu vladal Paštunom in Islamabadu naklonjen režim, kar pa se ni zgodilo. Talibani so postajali vse bolj nasilni, ponudili so zatočišče tudi teroristični mreži Al Kajda. Pakistan je uvidel, da talibani radikalizirajo islamsko vero in uničujejo dediščino Afganistana, iz države je pribežalo tri milijone beguncev. V Afganistanu so postali gluhi za prigovarjanje z vzhoda in so zavračali vsakršno pomoč od zunaj, saj so se zanašali na svoje učenjake, svetovalce in svojo suro (Synott 2009, 31–3).

Po 11. septembru 2001, natančneje oktobra, so ZDA v Afganistanu začele s svojo operacijo *Enduring Freedom*, ker naj bi bili tam glavni krivci in tvorci terorističnih napadov na ZDA. Na stran ZDA je stopil tudi Pakistan, pred tem pa jasno in nedvoumno podpiral tako talibane kot tudi mnoge druge oborožene skupine. V Pakistanu so se še predobro zavedali, da imajo v svoji državi veliko borcev iz Afganistana, tudi talibane in druge oborožene skupine, ki so se preko meje zatele na povsem avtonomno območje FATA, ali pa so bile v državi tudi preko ISI, saj so s svojimi izkušnjami Pakistanu zelo dobro služile v Kašmirju, na drugi strani države, kjer ima Pakistan še eno nerešeno vprašanje s svojo drugo sosedo Indijo (Synnott 39–40).

S tem, ko se je Pakistan jasno opredelil, da ne podpira terorizma in je decembra 2001 napad na indijski parlament označil za teroristično dejanje, ko je ameriškim silam dovolil posredovanja na pakistanskem ozemlju, ko so ZDA lahko uporabljale letališča za vzletanje in pristajanje brezpilotnih letal, pa so se začeli napadi skrajnežev tudi v Pakistanu. Od leta 2002 dalje, ko je na območje FATA vkorakala vojska Pakistana in začela z različnimi vojaškimi operacijami, se na tem območju Pakistana in v odnosih z Afganistanom piše povsem novo poglavje.

7.2 Indija, regionalna tekmica

Nasprotno od Afganistana, ki je revna, nerazvita država, na katero je želel Pakistan vplivati in v njej izvajati svoj interes, je Indija zelo dobro razvita, z zelo močno vojsko, solidnim gospodarstvom, stabilno politiko in je jedrska velesila. Državi sta bili nekdanji del skupnega Britanskega imperija, del Britanske Indije, kjer so Indijci imeli premoč v političnem, upravnem, gospodarskem smislu. Z umikom Velike Britanije sta nastali dve državi, Pakistan in Indija. Sosedski odnosi dveh držav pa nikoli niso bili idilični. Od samega začetka dalje je bilo veliko trenja, nasprotovanj, nerešenih vprašanj, ki so v kar nekaj situacijah privedla do vojn, oboroženih spopadov in različne stopnje mobilizacije ter pripravljenosti vojaških sil. Od posedovanja jedrskega orožja na obeh straneh pa gre tudi za odkrito jedrsko oboroževalno vojno. Enotna indijska država po umiku Velike Britanije ni mogla zaživeti. Prevelik verski razkol med hindujci in muslimani je bil glavna ovira, ki je v skupni državi ne bi bilo mogoče premagati. Nastanek dveh novih držav je povzročil tudi množično preseljevanje iz ene na drugo stran in obratno. Takoj pa se je zapletlo okrog Kašmirja, ta je bil pretežno muslimanski, k sebi pa naj bi ga priključila Indija. Zaradi spornega območja sta se državi zapletli v dve vojni in kar nekaj oboroženih spopadov. Danes še vedno vsaka država zahteva svojo suverenost na tem območju in tako imata na meji razporejenih več tisoč vojakov. Kašmir, pod upravo Indije, so od leta 1947 dalje pretresale eksplozije in nenehni spopadi. Največkrat je bilo to območje prikritega delovanja, kjer so akcije izvajale oborožene skupine borcev za neodvisnost, razne skupine skrajnežev, ki jih je podpiral Islamabad. Zlasti po letu 1988 naj bi ISI iz Afganistana v Kašmir prepeljala mudžahedine, ker so ti po koncu vojne v Afganistanu ostali brez »dela«. Po drugi strani pa je Indija podpirala in podpihovala nemire ter odcepitvene sile v Balučistanu. Indijske sile so sicer zatrle poskuse oboroženih skupin, toda protesti prebivalcev Kašmirja in zahteve po svobodi ostajajo in dajejo vedeti, da vprašanje pokrajine še ni rešeno in se vsaj diplomatska rešitev še ne bo zgodila tako hitro (India-Pakistan: Troubled relations 2005).

Prva vojna med Indijo in Pakistanom zaradi Kašmirja je trajala od leta 1947 do 1949, ko je posredovala Organizacija združenih narodov OZN, ki je določila t.i. *Cease-fire line*, linijo, ki je razmejila pakistanski in indijski del pokrajine (UNMOGIP 2011).

Leta 1965 je izbruhnila nova vojna, ki naj bi jo zakrivila pakistanska vojska s prikritimi akcijami v Kašmirju. Indija je odgovorila s prestopom meje in vdrla v pokrajino Pandžab v okolico mesta Lahore. Zopet je posredovala OZN (India-Pakistan: Troubled relations 2005).

Indija se je vmešala v državljansko vojno v Pakistanu leta 1971 in pomagala Vzhodnemu Pakistanu do samostojnosti. Iz Vzhodnega Pakistana je nastala država Bangladeš. Julija leta 1972 sta Pakistan in Indija končno dosegla mirovni dogovor v Simli. Indijska predsednica vlade Indira Gandhi in pakistanski predsednik Zulfiqar Ali Bhutto sta se dogovorila za mirno reševanje spornih vprašanj, umaknila sta vsaki svoji vojski na svojo polovico razmejitvene črte. *Cease-fire line* je bila preimenovana v *Line of Control* (Dogovor iz Simle 1972).

Povsem novo poglavje odnosov sta državi začeli pisati preko jedrskega oboroževanja. Aprila leta 1998 je najprej Indija, nato pa 12. maja 1998 še Pakistan izvedel jedrski poskus. Tako sta se pojavili novi jedrski velesili, regionalni tekmici, ki nista podpisnici Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja in ki predstavljata nevarnost ne samo druga drugi, temveč tudi celotni mednarodni skupnosti. Zdelo se je že, da bosta državi hitro prešli »jedrsko krizo« in se končno lahko tudi drugače pomirili. V mestu Lahore v Pakistanu sta se sešla indijski predsednik vlade Atala Behari Vajpayee in pakistanski predsednik vlade Nawaz Sharif. Podpisana deklaracija je težila k večjemu sodelovanju na področju regionalne in mednarodne varnosti. Samo dva meseca kasneje je pakistanska vojska začela z ofenzivo v Kašmirju oziroma v okolici mesta Kargil. Danes je ta vojna med Pakistanom in Indijo znana kot Kargilska vojna. Dva meseca silovitih spopadov sta terjala več kot tisoč smrtnih žrtev, končala pa sta se z umikom pakistanskih oboroženih sil in notranjim preobratom v Pakistanu, ko se je na oblast povzpел general Pervez Musharraf (Kapila 2005).

Ravno Musharraf je poskušal z Indijo ponovno vzpostaviti mirovni dialog, ki pa ponovno ni bil uspešen zaradi razhajanj glede Kašmirja. Decembra 2001 so teroristi napadli parlament v Indiji. Indija je obtožila pakistanske oborožene skupine *Jaish-e-Muhammad* (JeM) in *Lashkar-e-Taliba* (LeT). Ponovne napetosti med državama so povzročile mobilizacijo enot na obeh straneh. Musharraf je pozival k pomiritvi napetosti in mirni rešitvi vseh nerešenih vprašanj med Indijo in Pakistanom. Prepovedal pa je obstoj in delovanje oboroženih skupin (Synnott 2009, 66).

Leta 2008 se je v Indiji, v finančnem središču Mumbai, zgodil nov teroristični napad, za katerega so indijske oblasti ponovno krivile pakistansko stran in LeT. Vendar pa tokrat ni

prišlo do mobilizacije vojske, ampak je Indija pozvala k mednarodnemu pritisku na Pakistan in njegovo podpiranje oboroženih skupin (Synnott 2009, 139).

8 FATA

Morda celo največje žarišče pakistanske nestabilnosti, ki presega notranjo razslojenost, razlike med provincami in vsakršno vojaško vmešavanje v politiko kot tudi nemoč slednje, je območje, ki ga imenujemo plemensko območje ali območje FATA (*Federally Administered Tribal Areas*). Za Pakistan je bilo vedno najbolj pomembno, da je imel pomirjen Plemenski pas (*Tribal Belt*), katerega sestavljajo Baločistan, območje FATA in Severozahodna obmejna območja. Vsa ta ozemlja so se vedno čutila močno neodvisna od Pakistana in so svojo neodvisnost tudi nekajkrat glasno izrazila. Območje, ki ni bilo nikoli pod nadzorom oziroma ga je bilo izredno težko nadzirati, je območje FATA. Sestavlja ga sedem enot, izmed katerih sta najpomembnejša Južni in Severni Vaziristan.

8.1 FATA do 1947

Plemenski pas je bil izjemnega pomena že v 19. stoletju, ko je bilo to območje in področje Afganistana v interesu Velike Britanije in Rusije. Britanci so se trikrat borili v Afganistanu in ga nikdar niso mogli zavzeti. Uspeli so premagati Sikhe na območju današnjega Pandžaba in Severozahodnih obmejnih območij, od Afganistana pa so dvignili roke. Posledično sta Henry Mortimier Durand, ki je bil zunanji minister Britanske Indije, in afganistanski amir Abdur Rahman leta 1893 določila mejo, ki je danes znana kot Durandova linija. Dolga je 2560 kilometrov in se vije od Severozahodnih obmejnih območij na severu, pa vse do zahodnega dela Balučistana na jugu. Čeprav je zarisana po naravnih pregradah, po gorovjih, dolinah, rekah, grebenih, je največji problem v tem, da meja seka tradicionalna pašunska mejna območja in jih tako deli na afganistanski in pakistanski del. Meja je tako presekala kar dvanajst vasi Severnega in Južnega Vaziristana, zgodilo pa se je tudi, da so bila od vasi odrezana polja, ki so ostala na drugi strani meje. Danes Pakistan mejo priznava kot legitimno, Paštuni in Afganistan pa jo zavračajo. Za nekatere analitike je Durandova linija danes središče težav Pakistana in Afganistana (Federaly Administered Tribal Areas 2011a).

Britanci so leta 1901 določili plemenska ozemlja tudi uradno in jim podelili administrativno neodvisnost od Pandžaba. Sprva je šlo za pet okrožji znotraj Severozahodnih obmejnih območij, ki pa so bila oproščena vseh davkov kolonialne oblasti, niti niso spadala pod administrativne pristojnosti omenjenih območij. Preko političnih predstavnikov so bila neposredno odgovorna guvernerju, ta pa indijskemu podkralju. Guverner se ni smel vmešavati v notranje zadeve plemenskih območji, ostati pa je moral v dobrih prijateljskih odnosih. Za red so skrbeli plemenski vodje in tudi sicer je bilo več poudarka na plemenskih običajih kot na angleškem pravu. Leta 1901 je bil za območje FATA uveden poseben kazenski zakonik z imenom *A Frontier Crimes Regulation*. Ta se je ohranil do danes in velja za izredno spornega, saj ohranja nekatera kaznovanja, ki veljajo za kršenje človekovih pravic (Federaly Administered Tribal Areas 2011b).

8.2 FATA od 1947 do 2001

Ob nastanku Pakistana so se plemenska območja in Severozahodna obmejna območja preko referendumu odločila za Pakistan, kar je razjezilo Afganistan, da je celo nasprotoval vstopu Pakistana v OZN. Pakistan je modro umaknil večino vojske iz območja FATA, ko je to prešlo pod novo državo. Ohranil je le pet bataljonov obmejnih enot, v času Velike Britanije pa jih je bilo na tem območju osemindeset. Plemenski vodje so ob priključitvi ohranili pol-avtonomni status in vse upravne ureditve iz leta 1901. Ohranili so tudi svoj Obmejni kazenski zakonik. Zavoľjo svoje nedejavnosti so tudi pod novo državo ohranili subvencije in ugodnosti, ki so jih uživali že pod Britanci (Synnott 2009, 98–100).

Sestavlja jo sedem pol-avtonomnih območji: *Khyber, Mohmand, Bajaur, Kurram, Orakzai*, Severni Vaziristan in Južni Vaziristan. Območje FATA ima površino skoraj trideset tisoč kvadratnih kilometrov, na katerih živi skoraj štiri milijone ljudi, ki večinoma pripadajo paštunskim plemenom (Synnott 2009, 106).

Ustava Islamske republike Pakistan predpisuje osnovne pravice za prebivalce Pakistana, tudi za tiste iz območja FATA. Ti imajo svoje predstavnike v nacionalni skupščini in tako možnost vplivanja na zakone drugje po državi. Parlament pa nima nobene moči na območju FATA. To moč ima samo predsednik države preko svojih določil (Ustava islamske republike Pakistan, 247. čl.).

Zanimivo je, da Zakon o strankah v Pakistanu nima vpliva na območje FATA in pakistanske stranke ne smejo kandidirati na tem območju. Svoje predstavnike za nacionalno skupščino izvolijo maliki in starešine (Synnott 2009, 106).

Danes območje FATA še vedno nima ne policije in ne sodišč. Ker tudi vrhovno sodišče praktično nima nobenega vpogleda, je tudi delo guvernerja in političnih agentov nenadzorovano (Synnott 2009, 107).

8.3 Paštunski plemenski kodeks, Pashtunwali

Paštunski plemenski kodeks (*Pashtunwali* ali *The Pashtun Tribal Code*) je sklop etničnih in običajnih norm za življenje vsakega Paštuna. Njegova določila narekujejo zelo naporno življenje in zelo stroga določila za moške. Najpomembnejše štiri zapovedi, po katerih se mora Paštun ravnati, so krvno maščevanje ali *badal*, ki lahko obvezuje generacije, dokler ni izpolnjeno. *Ghayrat* obvezuje varovanje posestva do zadnjega, če je tako zaupano. Paštun mora sprejeti in zavarovati kogarkoli, ki se znajde v težavah in potrebuje pomoč, prav tako pa mora varovati njegovo lastnino, *melmastia*, *mehrmāpalineh*. Prav tako se mora Paštun postaviti v bran s svojim življenjem za tistega, ki se je zatekel k njemu po pomoč, *nanawati*. Kodeks nadalje zahteva od Paštuna, da mora biti pogumen, časten, da lahko nosi orožje, ga razkazuje (Kakar 2003, 3–4).

Svoj pogum in odločnost so Paštuni dokazovali tudi v vojni v Afganistanu proti Sovjetski zvezi. Zanje so bile sile Sovjetske zveze vsiljivci, proti katerim se je bilo potrebno boriti in niso marali gverilskega načina bojevanja; čeprav je bil ta bolj uspešen, je bil v nasprotju s kodeksom. Kodeksa se načeloma še vedno držijo, zato so tudi ponudili zatočišče mnogim talibanom iz Afganistana, pa tudi pripadnikom Al Kajde in drugim skrajnežem. Vendar pa prišleki kodeksa, da morajo prenehati z aktivnostmi od prej, niso in ne upoštevajo, kar predstavlja resno kršenje kodeksa (Synnott 2009, 108–10).

8.4 FATA od 2001 dalje

Oktobra 2001 so ameriške sile ob podpori koalicijskih partneric začele z napadi v Afganistanu in tja poslale tudi svoje enote, ki so še vedno tam. Zdelo se je, da bodo talibani dokaj hitro premagani, saj proti boljše opremljeni vojski, ki se je močno opirala na

tehnologijo, navidezno niso imeli možnosti. Lahko so se, kakor se je na zahodu govorilo, zgolj skrivali po luknjah. Toda območje FATA, na drugi strani v Pakistanu, je za talibane pomenilo varno zatočišče. Pakistanski Paštuni so jih sprejeli in močno podpirali. Pravzaprav je kasneje postalo očitno, da gre bolj ali manj celo za iste ljudi. Celotna populacija Paštunov naj bi štela okrog štirideset milijonov ljudi. Večina, vsaj petintrideset milijonov, živi v Pakistanu (območje FATA in Severozahodna obmejna območja). Mnogo jih je tudi v severnem Baločistanu in v mestu Karači. Meja, že opisana Durandova linija, je zelo porozna, tisoči posameznikov jo lahko prečkajo dnevno. Nemogoče jo je nadzorovati, preprečevati migracije, kaj šele zapreti. Pakistan ima postavljenih okrog tisoč nadzornih točk, ki pa ne pomagajo dosti (Synnott 2009, 71–3).

Ker ameriške sile niso smele posredovati v Pakistanu, saj bi to pomenilo kršenje suverenosti države, se je območje FATA zdelo idealno izhodišče na talibane, Al Kajdo, mnoge druge oborožene skupine in njihov odpor. Tega so se zavedali tako Američani kot tudi Pakistan, čeprav si je slednji zatiskal oči. Pod pritiskom ZDA in v strahu, da bi Indija postala tesna zaveznica ZDA v boju proti terorizmu, je na stran ZDA stopil tudi Musharraf. Tako je dovolil ameriškim silam, predvsem pa ameriški obveščevalni službi CIA, uporabo letališča v Balučistanu, s katerega so vzletala brezpilotna letala in izvajala napade na območju FATA. Po drugi strani pa je, dokler je lahko, ohranjala mirne odnose s plemeni na območju FATA, brez posredovanja svojih sil. Mnogi pripisujejo veliko vlogo obveščevalni službi ISI, ki je najbrž vedela za večino dogajanja na območju FATA, ker je imela tam mnogo svojih agentov. Čeprav je imel Pakistan dolga leta na meji z Afganistanom samo paravojaške obmejne enote (*paramilitary Frontier Corps*), ki so bile sestavljene zgolj iz Paštunov, vodili pa so jih pakistanski poveljniki, se je pod pritiskom ZDA na obmejnem območju leta 2002 pojavilo okrog sto tisoč pripadnikov redne pakistanske vojske (Synnott 2009, 113–4).

Leta 2004 je vojska začela z vojaškimi operacijami v Južnem in Severnem Vaziristanu, kar še danes analitiki označujejo kot največjo napako Pakistana. Ofenziva je bila slabo vodena in usklajena, tako da je vojska utrpela velike izgube, pridobila pa slabo mnenje javnosti. Po drugi strani pa so bila plemenska ljudstva izjemno jezna, saj je vlada prekršila obljubo pokojnega predsednika Jinne. Vojska je v začetku pobila več kot sto malikov oziroma predstavnikov plemen. Spodkopane pa so bile tradicionalne strukture, politični predstavniki in obmejne vojaške enote. Plemenski vodje so celo dosegli dogovor, da vladne sile ne bodo več tarče napadov, prav tako pa bodo vse tujce, torej vse tiste, ki so in bodo prišli iz

Afganistana, preganjali. Dogovor podobno kot tudi naslednji leta 2005 ni zaživel. Šele v avgustu 2006 sta politični zastopnik za Severni Vaziristan in plemenski zatopnik, ki je zastopal tudi talibane, dosegla dogovor o premirju, ki je trajal nekaj časa. Pogoji, ki jih je vlada sprejela, so bili izpustitev zajetih upornikov, zaprtje nadzornih točk, vrnitev zajetega orožja, povrnitev plemenskih privilegijev in prekinitev vojaških akcij. Obljuba s plemenske/talibanske strani je bila prekinitev ognja, prenehanje prečkanja meje ter prekinitev spopadov s koalicijskimi silami in afganistansko vojsko. Dejansko so bili oblastem predani razni tuji borci s strani uporniških gibanj, vendar pa so spoštovanje dogovora z vladne strani talibani izkoristili za ponovno sestavo in začetek novih napadov na sile zveze NATO na jugu Afganistana. ZDA so opozarjale, da se je v tem času za kar tristo odstotkov povečal prehod borcev iz območja FATA v Afganistan (Hodes in Sedra 2007).

Ofenziva in odprti spopad s talibani, kakor tudi s teroristično mrežo Al Kajda, je za Pakistan pomenil novo obdobje, ki je bilo polno terorističnih napadov. Ti napadi so se začeli v letu 2007, po le šestih mesecih premirja. Od leta 2007 pa vse do 2009 so različni teroristični napadi skrajnežev zahtevali okoli šest tisoč življenj. Skokoviti porast napadov se je kot rečeno začel po le nekajmesečnem premirju, ko so vladne sile napadle skrajneže, ki so zajeli Rdečo mošejo (*Red Mosque*) v Islamabadu. Mošeje so v islamskem svetu poleg verskih tudi politični objekti in ravno iz Rdeče mošeje so prihajali glasni klici po padcu vlade. Večina učencev v mošiji je bilo Paštunov iz območja FATA in Severozahodnih obmejnih območij. Ker so ti napadli poslopje Ministrstva za okolje, so se vladne sile odzvale z izredno silovitostjo in napadle mošejo. V dveh dneh spopadov je bilo ubitih več kot sto branilcev mošeje. Takrat so se pravi teroristični napadi, predvsem samomorilski, šele začeli. V septembru 2007 je bil napaden direktorat obveščevalne službe ISI. V oktobru 2007 je spodletel napad na Benazir Bhutto. Napadi so se vrstili skozi celotno leto 2008, ko so bili v mesecu marcu napadeni *Navy War College* v mestu Lahore, ki je nasploh utrpelo še kar nekaj hudih udarcev, tudi uničenje hotela *Pearl Continental*, sedež policije in izpostava obveščevalne službe ISI (Jane's 2009).

Skrajneži, pripadniki Al Kajde in pakistanski talibani so v letu 2007 zavzeli dolino Swat. Ker noben dogovor o premirju v letu 2008, tudi v zameno za uvedbo šeriatskega prava, ni zalegel, saj so se spomladi 2009 napadi na pakistanske vladne sile, predvsem pa na civilno prebivalstvo, nadaljevali, je morala pakistanska vojska tokrat posredovati s polno močjo. Maja 2009 je napadla dolino in skrajneže. Pakistanska vojska je nad okoli pet tisoč upornikov

poslala petnajst tisoč vojakov, prav tako pa je uporabila letalstvo. Mediji so poročali o več sto tisoč beguncih, ki so zapustili območje spopadov. Po nekaterih podatkih naj bi bilo teh celo milijon (MMC RTV SLO 2009a).

Operacije v dolini Swat so se zaključile do julija 2009, ko je bila večina upornikov pobitih, so se le-ti razbežali ali pa odložili orožje. Vendar pa je bila dolina Swat samo uvod v največjo pakistansko ofenzivo proti skrajnežem. Ta se je zgodila v Vaziristanu. Pakistanu je nadvse godila smrt vodje talibanov Baitullaha Mehsuda, ki so ga ameriške sile ubile z enim izmed napadov brezpilotnih letal (MMC RTV SLO 2009c). Vladne sile so se več mesecev pripravljale na napad, ki se je začel 17. oktobra 2009 z več kot trideset tisoč pripadniki pakistanskih sil. Glavnina spopadov je trajala do 12. decembra 2009, ko naj bi pakistanske sile vsaj formalno ponovno prevzele nadzor nad Južnim Vaziristanom. Podobne operacije do danes v Severnem Vaziristanu še ni bilo razen posameznih napadov ameriških brezpilotnih letal (MMC RTV SLO 2009b).

9 VERIFIKACIJA HIPOTEZ IN SKLEP

Pakistanski vsakdan je že od začetka obstoja samostojne države ena sama negotovost. Od rojstva nove države dalje jo pretresajo vojne z Indijo, samovolja vojske z vojaškimi udari kot odgovori na nemoč civilne vlade. Politika sama je prizorišče rivalstva mnogih političnih strank, med katerimi sta najbolj vplivni Pakistanska ljudska stranka (PPP) in Pakistanska muslimanska liga (Nawaz); slednja je celo frakcija krovne Pakistanske muslimanske lige, kar samo priča o notranji razdeljenosti političnih predstavnikov.

Država se sooča s prevelikimi provincialnimi razlikami, ki še dodatno vnašajo negotovost in krepijo nemire. Provinca Pandžab je najbolj razvita in predstavlja središče države v gospodarskem, političnem, šolskem in vojaškem smislu. Vojska je večinoma sestavljena iz prebivalcev Pandžaba. Ostale province so v precejšnjem gospodarskem zaostanku in se z dominantno vlogo Pandžaba nikakor ne strinjajo. Iz nestrinjanja in razlik pa so se rodile tudi odcepitvene težnje Balučistana in Paštunov v Severozahodnem obmejnem območju, prav tako pa bi veliko raje svojo državo imeli Paštuni na območju FATA.

Še vedno sta dve instituciji izredno močni in vedno bedita nad dogajanjem v državi. To sta pakistanska vojska, *Pakistan Army*, in pakistanska obveščevalna služba, *The Pakistani Intelligence Agency*, ISI. Vojska se je v letih obstoja Pakistana izkazala za najbolj zanesljivo in resno »politično stranko«, ki kadar prevzame oblast, edina lahko dokaj normalno vodi državo. ISI je po drugi strani kot ena najboljših obveščevalnih služb na svetu vpletena v politično dogajanje preko svojih političnih marionet, še bolj pa je s prikritim delovanjem vpletena v (ne)mirne odnose z Indijo v Kašmirju. Podpora, ki jo je ISI nudila oboroženim skupinam v Afganistanu ali pa jo na območju FATA mogoče še vedno nudi, je težko dokazljiva. Prav tako se za ISI domneva, da je bila v ozadju večine političnih atentatov v zgodovini države.

Na podlagi zbranega gradiva, opisanih razmer, ki vladajo v Pakistanu, in na podlagi dejstev, ki pričajo o politični nestabilnosti te države, ki pa hkrati olajšuje delovanje skrajnežev znotraj Pakistana in seveda zunaj, v Afganistanu, lahko prvo hipotezo, v kateri sem zapisal, da pakistanska politična nestabilnost olajšuje delovanje skrajnežev in krepi varnostna tveganja v sosednjem Afganistanu, potrdim.

Država, vlada, nima nadzora nad plemenskim območjem FATA. Dogovor velja in je zapisan tudi v pakistanski ustavi, ki odvzema vsakršno moč parlamentu, da bi kakor koli vplival ali

predpisoval zakone za to območje. Edino predsednik države ima to moč, seveda pa se ta ne vpleta v to območje. V veljavi je še vedno Obmejni kazenski zakonik, *Frontier Crimes Regulation*, ki je bil napisan leta 1901 in je občutno zastarel, neprimeren za sodoben čas. Na srečo je med prebivalci vedno manj priljubljen in bi ga bilo ob pravilnem pristopu morda moč celo zamenjati. Največja težava na tem območju je prehodnost terena, nerazvita infrastruktura. Vojska sicer gradi ceste, zdravstvene domove, vodne zbiralnike, toda s svojo prisotnostjo in spopadi z domačini, poboji plemenskih predstavnikov, malikov, ter vmešavanjem v običaje, vsa ta dejanja ne pomagajo dosti. Za območje FATA je potreben dolgoročni načrt krepitve in promoviranja moči vlade in gospodarske dejavnosti. Za ta projekt bo potrebna maksimalna angažiranost Pakistana, ZDA in celotne mednarodne skupnosti.

Stari način vladanja preko plemenskih vodij in plemenskih svetov ni bil nikoli učinkovit. Stabilnost in mir v regiji sta bila vedno vprašljiva. Pojavljajo se ideje, da bi se tudi na območje FATA vpeljalo strankarski sistem in dovolilo prisotnost strank, kar bi območje pripeljalo bližje nacionalni politiki, aktivnostim v državi, soodločanju in graditvi stabilne države. Nekateri Paštuni in razni opazovalci v to verjamejo, a menijo, da se to lahko zgodi le ob popolnem celostnem načrtu za območje, z generacijsko menjavo in na daljši časovni rok. Drugi del Paštunov pa se ne strinja in je mnenja, da mora moč ostati v rokah plemen. Zavračajo možnost institucionalnih sprememb tako iz principa kot tudi iz praktičnih razlogov, kot sami trdijo. Plemena morajo biti tista, ki naj odločajo o spremembah in tem, kakšne naj te spremembe bodo, glavno besedo pa naj imajo še vedno plemenski vodje.

Brez dvoma je nadzor in pomiritev območij nujen cilj, ki ga mora Pakistan izpolniti, če želi, da se varnostna situacija v Afganistanu izboljša. Najbolj je za to potrebno izboljšanje varnostnih razmer v Vaziristanu, tako Severnem kot tudi Južnem. Za plemenska območja kakor za celotni Pakistan je najprej potrebna zajezeitev vala nestabilnosti, stabilizacija in nato transformacija. Pri slednji mora biti transformirana politika, ki mora začeti stremeti k skupnemu dobremu, izkoreninjena mora biti korupcija. Vojska se mora umakniti iz politike in opravljati svoje naloge. V ta namen morata biti ponovno vzpostavljena obrambni komite v kabinetu predsednika vlade ali pa nacionalni varnostni svet, dve ključni vladni telesi za nadzor vlade nad vojsko. V državi je potrebno ponovno vzpostaviti zaupanje v politiko, vsem pokrajinam pa zagotoviti socialne in ekonomske možnosti. Okrepiti je potrebno moč vlade, upravnih služb, civilne družbe. Pakistan namreč ima večje možnosti kot Afganistan. Ima bolj razvito infrastrukturo, tradicijo politične vladavine. Reformirati je potrebno varnostni

sektor, torej policijo, obveščevalne službe, tudi sodstvo. Vlada mora dobiti večji nadzor nad obveščevalnimi službami, zlasti ISI. Prav tako pa so potrebne reforme v zdravstvenem, šolskem, energetske sektorju.

Tudi v tem primeru lahko na podlagi pridobljenih podatkov in zapisanih dejstev zapišem, da bi izboljšanje razmer v pakistanski pokrajini Vaziristan resnično pozitivno vplivalo na varnostne razmere v Afganistanu. Tako potrjujem tudi drugo zastavljeno hipotezo.

LITERATURA

1. Al Jazeera in druge agencije. 2011. *Political crisis shakes Pakistan PM*, 3. januar. Dostopno prek: <http://english.aljazeera.net/news/asia/2011/01/2011135322882505.html> (5. maj 2011).
2. Bajoria Jayshree in Greg Bruno. 2008. U.S-Pakistan Military Cooperation. *Council on foreign relations*. 26. junij. Dostopno prek: <http://www.cfr.org/pakistan/us-pakistan-military-cooperation/p16644> (30. april 2011).
3. Bajoria, Jayshree in Ebena Kaplan. 2011. The ISI and Terrorism: Behind the Accusations. *Council on foreign relations*, 4. maj. Dostopno prek: <http://www.cfr.org/pakistan/isi-terrorism-behind-accusations/p11644> (5. maj 2011).
4. BBC NEWS, 2005 *India-Pakistan: Troubled relations*. Dostopno prek: http://news.bbc.co.uk/1/hi/english/static/in_depth/south_asia/2002/india_pakistan/timeline/default.stm (2. april 2011).
5. BBC. 2007. *Obituary: Benazir Bhutto*, 27. december Dostopno prek: http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/2228796.stm (5. maj 2011).
6. Chengappa, Bindanda M. 2000. The ISI Role in Pakistan's Politics. *Strategic Analysis*. (februar). Dostopno prek: <http://www.idsa-india.org/an-feb00-2.html> (10. april 2011).
7. CIA–The World Factbook. 2011. *Pakistan*. Dostopno prek: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/pk.html> (25. april 2011).
8. Council on foreign relations-Interactive presentation. 2008. *Crisis Guide: Pakistan*. Dostopno prek: http://www.cfr.org/interactives/CG_Pakistan/index.html?cid=oth-embed-cgpembed-crisis_guide_pakistan-100710 (30. april 2011).
9. Encyclopaedia Britannica. 2011 *Nawaz Sharif*. Dostopno prek: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/538837/Nawaz-Sharif> (6. maj 2011).

10. Federal Shariat Court. 2011. *The Federal Shariat Court of Pakistan*. Dostopno prek: <http://www.federalshariatcourt.gov.pk/> (22. april 2011).
11. Federaly Administered Tribal Areas. 2011a. *History od FATA*. Dostopno prek: http://fata.gov.pk/index.php?option=com_content&view=article&id=85&Itemid=83 (25. maj 2011).
12. ---2011b. *Administrative system*. Dostopno prek: http://fata.gov.pk/index.php?option=com_content&view=article&id=50&Itemid=84 (25. maj 2011).
13. Global Security. 2011. *Directorate for Inter-Services Intelligence [ISI]*. Dostopno prek: <http://www.globalsecurity.org/intell/world/pakistan/isi.htm> (22. april 2011).
14. Harrison, Selig in George Perkovich. 2009. Will Pakistan break up? *Carnegie Endowment for International Peace*, 10. junij. Washington, D.C. Dostopno prek: <http://www.carnegieendowment.org/> (2. maj 2011).
15. Hasnain Kazim. 2010. Earthquakes, Extremists and Floods; The Tragedy of Pakistan's Swat Valley. *Spiegel Online International*, 18. avgust. Dostopno prek: <http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,712434,00.html> (2. maj 2011).
16. Jane's. 2009. *Pakistan's jihad collective*, 7. maj. Dostopno prek: http://www.janes.com/news/security/terrorism/jtasm090511_1_n.shtml (19. januar 2011).
17. Kakar, Pelwasha. 2003. Tribal Law of Pashtunwalli and Women's Legislative Authority. *Harvard Law School*. Dostopno prek: <http://www.law.harvard.edu/programs/ilsp/research/kakar.pdf> (23. maj 2011).
18. Kapila, Sibhash. 2005. Pakistan's lessons from its Kargil war (1999). *South Asia Analysis Group*, 25. januar. Dostopno prek: <http://www.southasiaanalysis.org/papers13/paper1231.html> (1. maj 2011).
19. Lefeuvre Georges. 2010. Afghanistan's future lies in its past. *Le Monde diplomatique*, 10. april. Dostopno prek: <http://mondediplo.com/2010/10/04afghanistan> (7. maj. 2011).
20. Ministrstvo za obrambo. Slovenska vojska. 2011. *O Slovenski vojski*. Dostopno prek: <http://www.slovenskavojska.si/o-slovenski-vojski/> (25. april 2011).

21. Ministry of Information & Broadcasting. 2011. *Government Structure*. Dostopno prek: http://www.infopak.gov.pk/structure_government.aspx (16. marec 2011).
22. MMC RTV SLO. 2009a. *Pakistanska vojska odločno nad Talibane*, 11. maj. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/pakistanska-vojska-odlocno-nad-talibane/99986> (19. januar 2011).
23. --- 2009b. Prišel je čas za dokončen obračun s talibani, 11. oktober. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/prisel-je-cas-za-dokoncen-obracun-s-talibani/214367> (11. oktober 2009).
24. --- 2009c. Pakistanska morija se nadaljuje, 16. oktober. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/pakistanska-morija-se-nadaljuje/213754> (19. januar 2011).
25. Natek, Karel in Marjeta Natek. 2006. *Države sveta*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
26. NNDB tracking the entire world. 2011. *Pervez Musharraf*. Dostopno prek: <http://www.nndb.com/people/877/000024805/> (16. maj 2011).
27. Pakistani elections 2007–2008. 2006. *PML N-Nawaz Sharif's Profile*. Dostopno prek: <http://elections.com.pk/candidatedetails.php?id=6880> (7. maj 2011).
28. Reuters. 2011. *Pakistan's political crisis*, 3. januar. Dostopno prek: <http://blogs.reuters.com/pakistan/2011/01/03/pakistans-political-crisis/> (5. maj 2011).
29. *Sporazum med vlado Indije in vlado Islamske republike Pakistan o dvostranskih odnosih (Sporazum iz Simle) – Agreement Between the Government of India and the Government of the Islamic Republic of Pakistan on Bilateral Relations (Simla Agreement)*. 1972. Dostopno prek: http://www.usip.org/files/file/resources/collections/peace_agreements/ip_simla_07021972.pdf (3. april 2011).
30. Synnott, Hilary. 2009. *Transforming Pakistan: ways out of instability*. Abingdon; London: Routledge for the International Institute for Strategic Studies.
31. Synnott, Hilary. 2009. What is Happening in Pakistan. *Survival* 50 (1): 61–80.
32. Talbot, Ian. 1998. *Pakistan: A Modern History*. London: C. Hurst & Co.

33. The story of Pakistan. 2003. *The Lahore Declaration [1999]*, 3. junij. Dostopno prek: <http://www.storyofpakistan.com/articletext.asp?artid=A113&Pg=1> (10. april 2011).
34. UNMOGIP. 2011. *United Nations Military Observer Group in India and Pakistan*. Dostopno prek: <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmogip/> (20. maj 2011).
35. *Ustava Islamske republike Pakistan – The Constitution of the Islamic Republic of Pakistan*. 1973. Dostopno prek: <http://www.mofa.gov.pk/Publications/constitution.pdf> (16. marec 2011).
36. *Util.21*. 2011. Dostopno prek: <http://www.util21.ro/maps/maps-online-maps-map-of-122-Pakistan.htm> (7. maj. 2011).
37. World Weather and Climate graphs, average climate charts, guide to precipitation, temperatures, best, friendly, holiday climate. 2011. *What is the Climate, Average Temperature/ Weather in Pakistan?* Dostopno prek: <http://www.climatetemp.info/pakistan/> (15. marec 2011).
38. World Weather Information Service. 2011. *Weather Information for Gilgit*. Dostopno prek: <http://www.worldweather.org/047/c00897.htm> (15. marec 2011).

Priloga A: Zemljevid Islamske republike Pakistan

Vir: Util21 (2011)

Priloga B: Durandova linija

Vir: Le Monde diplomatique (2010)